

Яцечко-Блаженко Т.В. –
зав. Музею археології
Волинського національного
університету імені Лесі Українки
(м. Луцьк)

Пам'ятки історії села Білогородка Ізяславського району Хмельницької області

Сучасне село Білогородка (рос. Белгородка, пол. Białogródka, Białogród) Ізяславського району знаходиться за 23 км на південний захід від Ізяслава та за 2,5 км від залізничної станції Білогородка. Розташоване воно на річці Видаві.

Мальовничі краєвиди села, родючий чорнозем та сприятливі умови для життя свідчать про те, що територія села людьми була заселена дуже давно. Свідченням цього є те, що під час археологічних досліджень на теренах селища, а саме в урочищі Липнику були знайдені і виявлені знаряддя праці доби неоліт (X - поч. III тис. до н.е.).

Яскравим доказом є також знайдені випадково два скарби періоду Великої Римської імперії.

Перший скарб складався з 52 римських монет (II ст. до н.е.). Він був відкритий в XIX ст., орієнтовно в 1897 р. Доля скарбу відома, він був куплений Археологічною комісією в 1898 р. в мешканця села Білогородка І. Файнгольца, який твердив, що отримав його у спадок від свого батька. За словами мешканця села Л. Шпильки, у І. Файнгольца було 100 монет, але їх приналежність з'ясувати не вдалося. Що ж до збережених, то це були срібні римські монети денарії, викарбовані в часи правління імператорів Гальби (68-69 рр. н.е.), Траяна (98-117 рр.н.е) та інших імператорів. Монети датовані від 68 до 192 років нової ери. [2, 84].

Другий срібний скарб трапився на території села Білогородка в 1898 р. і був майже ідентичний за складом, що до першого. З нього тоді 44 монети потрапили до Київського університету. Скільки монет пропало тоді, на жаль,

сьогодні сказати не можливо [1, 185]. Але не дивлячись на те, що скарби датуються таким раннім часом, датувати село римським періодом не можна, адже не має для цього відповідних письмових знахідок [3, 44-45].

Взагалі, на сьогодні місцеві мешканці вважають, що Білогородка виникла в 1400 р., адже саме цим роком датується його перша писемна згадка, яку вдалось роздобути в архівах. Вона пов'язана з намаганням княгині Острозької захопити і приєднати до своїх Білогородських володінь села Корницю і Шевелів.

В 1508 р. польський король Сигізмунд передав село у володіння до князя Івана Юрійовича Заславського [6, 60]. В підтвердження цьому в документах 1545 р. сказано, що селами Білогородкою та Двірцем володів князь Кузьма Заславський [7, 416], цей факт також зазначений в реєстрах 1570 і 1583 років.

Впродовж наступних століть власниками села ставали князі Любомирські та Сангушки.

В 1618 р. Білогородка попала до переліку сіл Ізяславщини, які пережили руйнівний татарський напад. Потерпали мешканці села і від набігів сусідніх феодалів. За даними подимного реєстру 1629 року містечко тоді нараховувало 119 димів.

Сьогодні в селі не багато свідчень його багатогранної багатовікової історії, адже багато архітектурних споруд були знищені в роки двох Світових воєн.

Рештки давньоруського городища XII – XIII ст. свідчать про заселення цієї місцевості в часи Київської Русі.

Ще однією спорудою, яка викликає наш інтерес є безумовно будівля Білогородського замку, яка не збереглась до нашого часу. Перша її згадка датується 1545 р. [7, 416].

Існує легенда, що жителі Білогородки, кіньми возили землю і зробили серед ставу високий острів. На ньому й був побудований замок феодалів, який з усіх боків омивався водою. Із суходолом замок з'єднувався розвідним

містком. Із цього замку брав початок розгалужений підземний хід, який закінчувався в лісі, не далеко від Чижівки.

Цікавою пам'яткою козацьких часів є, так звана, козацька могила поблизу села – колишній сторожовий пункт. На якій, ще кілька десятків років було видно зображення кам'яного хреста, але з плином часу та під впливом природніх факторів хрест частково зруйнувався.

Серед споруд релігійного призначення, які варто назвати є насамперед православні храми: 1) Воскресенська церква (з 1875 року), 2) церква Святої Трійці (з 1825 року), 3) каплиця; костели: 1) дерев'яний (1750-ті роки, архітектор Паоло Фонтана), 2) мурований парафії Преображення Господнього (з 1805 року, знаходився у підпорядкуванні Заславського деканату) (6, 190). До речі, в останньому мурованому костелі свого часу був похоронений відомий князь із роду Сангушків – Іван (1795 р.)

Важливим свідченням подій, які відбувались на території села є його некрополі-кладовища – православний, католицький і єврейський.

До цього часу в селі залишилась будівля єврейської синагоги, яка вже не використовується за призначенням.

В Білогородці знаходилась одна із резиденцій двору роду князів Сангушків. Завдяки чому на середину XIX ст. Білогородці підпорядковувались такі фільварки, як: Белижинці, Покошівка, Корниця, Двірець, Телижинці, Підлісці, Кропівна, Пілки, Чижівка, Бісовка, Соснівка, Сінютки, Сухожинці, Хрестівка, Тарнавка, Кузьмінці, Поляхова, Романів та ін (6, 190).

Згідно з переписом 1911 р. в Білогородці проживало 6 310 жителів, знаходилось біля 800 домів. Серед споруд були міщанська управа, волость, пошта, телеграф, земська поштова станція, школа, земська лікарня, понад 30 крамниць, фабрика сукна, гуральня (фабрика по виробництву горілки).

На жаль, в роки Другої світової війни та радянської влади було знищено католицький костел, і що особливо прикро, так це те, що на його місці було побудовано клуб для молоді. За останні п'ятдесят років окремими місцевими

мешканцями грабувались і нищились запустілі польський і єврейські цвинтарі, які за розповідями старожилів були дуже численні. Польські склепи були прикрашені дорогоцінним мармуром. Сьогодні в селі діє лише два православні кладовища, інші перебувають в запустінні, адже їх немає кому доглядати. Хоча в мережі інтернет дуже часто можна зустріти повідомлення і спогади про село поляків чи євреїв, що проживали в Білогородці. Ще одним прикрим фактом є те, що місце, на якому стояла резиденція Сангушків перебуває в запустінні, хоча там би могли проводити розкопки археологи, адже не один раз біля нього знаходили різні провалля, залишки предметів побуту, що свідчить про ймовірний підземний хід та багатий культурний шар.

Якщо врахувати усе вище згадане і додати те, що Білогородка знаходиться в зручному географічно місці, то при певних намаганнях місцевої влади, мешканців села та дослідників вона могла б стати одним із пунктів туристичних маршрутів по Волині, адже містечко мало багату історію і на сьогодні містить багато таємниць, які можливо б зацікавили багатьох дослідників Ізяславщини та Великої Волині.

Список джерел та літератури

1. Брайчевський М.Ю. Римська монета на території УРСР. КНІВ. 1959.
2. Кропоткин В.В. Клады римских монет на территории СССР. // Свод археологических источников. М. 1961. - Вып. Г.4. - С. 84.
3. Кучинко М.М. Кучинко З.М. Давні та середньовічні скарби Волині. Монографія. - Луцьк: Волинська книга, 2007. - 172 с. - С.44-45.
4. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник Волині і Волинського Полісся) від найдавніших часів до 1914 р. Вінніпег, 1984. – 600 с.
5. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, – Warszawa, 1883. – Т. I. – 963 s.- S.190.

6. Zygmunt I. potwierdza ks. Iwanowi Juriewiczowi Zasławskiemu daninę wsi Dworca i Białogródki. 29 czerwca 1508 roku. // Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. T. III. (1432-1534). - Lwow, 1890. – № LXXXIX.
7. Zygmunt August poleca ks. Beacie Ilinej Ostrogskiej, aby ks. Kuźmie Iwanowiczowi Zasławskiemu wymierzyła sprawiedliwość za najazdy na dobra jego: Radoszówkę, Minkowce, Żuków i Białogródkę. 10 stycznia 1545 roku. // Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. T. IV. (1535-1547). - Lwow, 1890. – № XXVI.